

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Елисавета Мусакова
за хабилитационните трудове на
д-р Иван Кънчев „Нови универсални форми“

и

гл. ас. д-р Янка Юнакова „От глината към думите – кратки размишления за
керамиката“

по конкурса за редовен доцент по 8.2 Изобразително изкуство „Керамика“,
за нуждите на Катедра „Керамика и дизайн на порцелан и стъкло“
към Факултета за приложни изкуства, НХА

Конкурсът за заемане на академичната длъжност „доцент“ в дисциплината „Керамика“ е обявен в ДВ бр. 01 от 02.01.24. На него се явяват д-р Иван Кънчев, хоноруван преподавател в Катедра „Скулптура“ и гл. ас. д-р Янка Юнакова, редовен преподавател в Катедра „Керамика и дизайн на порцелан и стъкло“. И двамата кандидати отговарят на условията, посочени в чл. 24 на ЗРАСРБ, както и в съответните раздели на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и Правилника на НХА за прилагане на ЗРАСРБ. При проверката на наукометричните таблици научното жури установи покриването на изисквания минимум точки, независимо от забелязани пропуски и неточности, отразени в протокола от заседанието на научното жури. До конкурса са допуснати и двамата кандидати.

Хабилитационен труд на д-р Иван Кънчев

Необходимо е едно разяснение: в справката за броя точки по групи показатели, кандидатът е посочил в раздела В.3 (Хабилитационен труд – публикувана монография в съответната научна област, 100 т.) изданието „Съдът – отправна точка за творчество“. София: Магоарт, 2021, 95 с., ISBN 978-954-92853-8-3. Изданието не отговаря на критерия за монография, тъй като по същество е каталог към едноименен кураторски проект и няма научно рецензиране, а същевременно кандидатът се явява с друг хабилитационен труд; следователно точките по този показател са 0 и за разглеждане се приема само проектът „Нови универсални форми“, с необходимото резюме.

В резюмето, структурирано в частите „Процесът“ и „Същност на хабилитационните творби“, авторът изтъква още в началото, че се определя като интуитивен художник и че инстинктът превъзхожда знанието. Следващото обобщение, визиращо неговото либерално отношение към керамиката, може да бъде отнесено към всеки вид изкуство: тя е материал, „с който в съвременното изкуство можеш да се изразиш“. Същината на хабилитационния труд е изразена в едно изречение с твърдението, че съдът е „разглеждан широко, като отправна точка за творчество“, а по-надолу в текста се изяснява, че е символична „монументалната форма на съда“. Оттам нататък изложението се концентрира върху изобразителното съдържание на обектите, обяснено с антропоцентрична в същината си концепция за фрагментарното и объркано човешко битие, задаващо въпроси за смисъла на живота и посоката, в която се развива цивилизацията. Визуалният изказ на идеите, които И. Кънчев определя като обхващащи актуални социални, философски, екологични и политически теми, разчита на основни символни фигури – кръг, лабиринт, квадрат, правоъгълник. Несъмнено, от зората на човешките общества и до днес те позволяват разчитането в тях на множество смисли, съобразно концепциите, в които са вложени. Тъй като Кънчев поставя в своята концепция човека като „обект-субект, център и периферия, смисъл и време“, той прибавя в кръговите композиции, заемащи формата от един съд – чинията – мъжки и женски обемни фигурки, представящи, според него, човека в „поетично и художествено разпятие“. Според мен претенцията към тяхното разчитане е несъответна спрямо разперените крайници и умишлената първичност в телесните форми, по-подходяща за фигурки в магически действия.

По отношение на приносите си към процесите в изкуството, кандидатът оценява три свои етапа на промяна: създаването на тактилна керамика за незрящи; техниката на пластичните керамични „мазки“, с която се преодоляват характерните за българското изкуство монолитно изграждане на формата и релефа; оригиналното интерпретиране на техниката на черната/сивата неолитна и тракийска керамика. В хабилитационния труд той изтъква като ценностен принцип приемствеността, разбирана като национална специфика, родова идентичност и запазване на изразителната, праисторическа първичност в отношението към естествения материал и формата. Тяхното преосмисляне в съвременен контекст за автора се изразява в обръщане към корена и към себе си,

а не в следване на чужди образци. В оценката на своя оригинален принос в керамиката, И. Кънчев посочва създаването на синтетични универсални форми.

Кандидатът представя 7 монументални керамични обекта от 2023 г.: „Чиния – Накъде?“, „Чиния – Преминаване“, „Синия – Защо? III“, „Синия – Защо?II“, „Чиния – Човече, къде си?“, „Синия – Пресичане“, „Чиния – Мегалополис“, „Синия – Мегалополис II“. В различни съчетания са използвани червена и бяла глина, сажди, порцелан, глазура, ангоба, свидетелство за владеенето на различни техники, към които се прибавят фотографии и други готови елементи. Колкото към характерния стил на произведенията, толкова и към тяхната структура се отнася специфичната технология, описана в резюмето, която се състои в първоначално изграждане на обекта, последващото му разрязване на стотици малки парчета, които биват изпечени и оцветени, за да бъдат накрая слепени в съответна композиция. Процесът е изключително трудоемък, с крайния ефект на визуално и естетически впечатляващи инсталации, всяка със собствена фактура, ритъм и умело степенуван колорит, постигнат от мозаечния принцип на изграждане, съчетан с релефа на отделните елементи, с кръгла пластика и привнесени обекти.

Хабилитационен труд на гл. ас. д-р Янка Юнакова

Резюмето към него е теоретично изложение върху две основни теми: характеристика на керамичното изкуство и анализ на личния творчески метод. Уводният раздел е посветен на традиционните качества на керамиката и вместването ѝ в съвременното изкуство с нейния изразен потенциал – имплицитен и гъвкаво влитащ нови технологични и концептуални средства. Авторката вижда разширения статут на керамиката и предефинирането на ролята на художника, използващ тази медия като следствие от трансформацията на границите между визуалните изкуства и дизайна в последното десетилетие. Отличителното място на керамиката в съвременната художествена практика се дължи на уникалната ѝ способност да стои между живопис и скулптура, да борави едновременно с цвят и форма, да преобразува повърхности и да бъде тактилна, да се пренасочва към връзката между докосване и зрение, която става важна в днешната дигитална ера.

Следващите раздели – „Керамиката и аз“, „Формата“, „Функцията“, „Занаятът“, „Дизайнът“, „Обучението по керамика“ – разглеждат в логична последователност същностните характеристики на керамиката. Всеки от тях е

съпроводен от примери с творби на авторката, отговарящи на изложените концепции.

Я. Юнакова приема промяната и формирането на материала като съпротива между неговите изненадващите аспекти и творческите намерения, която отваря свободни празнини между знаенето и моженето, гарантиращи постоянни иновации и интерпретации. Тя провокира материалността с технологии, изменящи агрегатното състояние на керамичната материя, в съпоставка с естествените процеси. Материалността прераства във времева категория, която носи в себе си глобалния проблем за противоречивите отношение между човека и света.

Формата е осмислена в съвременния ѝ аспект като едновременно универсална и уникална, като знак и като концепция за променливите взаимоотношения и взаимозависимости между форма и функция. Я. Юнакова изхожда от идеята за калъпа, който тя третира като изходна позиция спрямо пластичния материал: в едната посока той се асоциира с „шепата глина“, в която се постига синтез на универсална форма и присъствие на тялото чрез следата от формуващата ръка; другата посока – обратно, е маркирана от индустриалното формуване за отделния елемент, от който се изгражда цялостния обем на производението.

Янка Юнакова ясно заявява, че функционалността не може да бъде крайна цел на съдовата керамика. Формулираният възглед заслужава да бъде цитиран: „Историята на функцията предопределя бъдещето на изкуството като демонстрира по-малко разграничение между изкуство и занаят и вместо това продължава динамичната връзка, в която едното допълва другото“. Тук са заложени няколко ключови принципа: съвременната творба не подлежи на еднократна класификация; функцията прави потребителя участник в естетически процес; функционалността не е препятствие предметът да бъде произведение на изкуството. От изложените аргументи може да се извлече и обобщението, че адаптирането на индустриални техники към ръчното формотворчество (или обратното) характеризира личния почерк на Я. Юнакова.

Занаятът е проблемно поле по отношение установяването на границата между него и „изящното изкуство“ от гледна точка на традицията и техниката, еднакво валидни условия и за двете дейности. В постоянната смяна на местата на утвърденото и новото се стига до разширеното разбиране за керамиката и

свиването на разликите между нея и другите изкуства. За Я. Юнакова отправната точка е материалът, изявяващ качествата си чрез всевъзможни трансформации с традиционни и нетрадиционни средства, които активират и отношението към керамичната форма; занаятът е владенето на техниките, неотделими от процеса на създаване – от традиционните до авангардните; иновациите в него променят концептуално керамиката, която в творческата програма на авторката обединява занаят – изкуство – дизайн. Тя определя съвременната керамика като среща между занаятчийските традиции, свързани с керамичните материали и практики, и съвременните възгледи за изкуството.

След синтезиран преглед на съвременните развития в дизайна, Я. Юнакова изтъква преосмислянето на основните му принципи, което го приближава към чистото изкуство. През втората половина на XX в. и по-конкретно в постмодерната култура, се оформя арт дизайнът като концептуално-художествено направление, отличаващо се с многообразие, смесени стилове и художествени методи, индивидуалност и активно експериментиране във формобразуването при използване на новите технологии и материали.

На фона на етапите, в които протича обучението по керамика в НХА, авторката откроява своята преподавателска методика, изхождаща от личната артистична практика и увереността, че „занаят не се краде, а се предава“. Затова преподаването е пространство, отворено за въпроси, съмнения, грешки, където диалогът е от съществено значение и именно поставянето под въпрос според нея е жизненоважно за съвременното творчество. Разширяването на знанието в керамиката е интердисциплинарен модел на изследване, където изкуството, дизайнът и занаятът са областите на изследване и иновации.

Същинската част на реабилитационния труд са сериите „Отсечки“, „Шепа спомен“, „Онзи пейзаж“, „5/5 вода“, „Свободна геометрия“, творбата „Имитиращ продукт“ и дизайнерски произведения, с анотация към всяка от тях. Подборът е съобразен с теоретическата част и произведенията показват разнообразните превъплъщения на керамичната и порцелановата маса. Както е изтъкнато в резюмето, материалността е водещата линия, в следването на която авторката експериментира върху нея с технологически и изразни средства. Я. Юнакова се движи свободно между скулптурни и дизайнерски форми, съдова керамика и инсталация, съчетавайки различни видове глина, порцелан, пигменти, а в „Имитиращ продукт“ използва и захарно тесто, за да направи остроумна размяна

на очакваните материални качества на чинията и сладкарския продукт. С тази работа тя допълва „автопортрета“ си като автор с критичен усет към съвременната култура, в която имитацията и подмяната стават част от човешкото съществуване. Анотациите към творбите са кратки, аналитични, написани с жив език.

Съпоставителна оценка на хабилитационните трудове

Кандидатът И. Кънчев е избрал да представи една серия, в която, независимо от изложената концепция, се предлага само един пластичен проблем и една, според него универсална гледна точка, валидна за всички включени творби. Не може да се отрече, че авторската техника, съответна на знаковата, абстрактна и геометрична форма, към която авторът има силна чувствителност, води към умозрителна реакция, тази, която проявява човекът, взирайки се в строежа на вселената за да открие в нея своите опорни точки, но и невъзможността да проумее изцяло мястото си в нейния порядък. Не може да се пренебрегне и силното естетическо въздействие на индивидуалния стил, потвърдено от отзивите, участията в национални и международни изложби и наградите – тук имам предвид и отразеното в сайта на автора. Същевременно, играейки върху символиката и метафората на кръговата форма, в случая авторът разчита на широко реферативно поле, което работи само за себе си и възлага на него да придаде дълбинно философско и устойчиво значение на всеки вложен в творбата детайл. Наблягането върху националното и традиционното стеснява възможностите за художествена реакция, защото се забравя, както прави днешната конюнктура на патриотизма, че всяка култура е сплав от различни, проникващи една в друга култури и че националното се проявява именно в усета при ползването на това богатство. Затова техниката, а и визуалният ефект при И. Кънчев остават еднообразно привързани към един вече отминал митологически интерпретативен метод, който не се променя от вида на вложените допълнителни материали и образи в произведението и колко негови аспекта на значение ще бъдат словесно обявени. При това, ако заявеният принос в създаване на нови универсални форми може да бъде приет, когато на произведенията на Кънчев се гледа в цялост, то по отношение на темата на хабилитационния труд тези форми не получават покритие, тъй като се третира само една форма, с един начин на работа и стил, така че в резултат връзката е колкото с керамичния съд, толкова и с жанра на керамичното пано.

Обратно, показвайки серии с конкретна концепция и респективен художествен отговор, придружени от лаконичен анализ, Я. Юнакова се очертава и като автор с аналитично мислене, и като преподавател, който ясно артикулира творчески позиции и знания, и възпитава студентите да изграждат личен почерк, адекватен на променящите се условия, критерии и необходиминости. Нейният хабилитационен труд притежава интердисциплинарен характер, гарантиращ и изискващ високо ниво на преподавателска работа. Както на теоретично, така и на художествено ниво, тя демонстрира съчетаването на изкуство и занаят, на съвременни тенденции и традиционни стойности, на дизайна и свободното от функция формообразуване, с което защитава позицията си като преподавател, отговорен за развитието на висшето образование в Катедрата. В тази връзка резюмето на И. Кънчев изобщо не визира обучението на студентите, а остава нарцислично съсредоточено върху собственото творчество, включително чрез обилието на не намясто включените в резюмето възторжени критически отзиви. Също така смятам, че заявеният интуитивен подход към изкуството не покрива очакванията към хабилитиран преподавател във висше художествено училище.

Заклучение

При така изложените аргументи, без да подценявам художествените достойнства на творбите на д-р Иван Кънчев, нито неговите многобройни авторски изяви, намирам основание да отдам предимство на кандидата гл. ас. д-р Янка Юнакова и да предложа на Академичния съвет да ѝ присъди академичната длъжност „доцент“ по 8.2. Изобразително изкуство „Керамика“, за нуждите на Катедра „Керамика и дизайн на порцелан и стъкло“ към НХА.

София, 2024 г.

(Проф. д-р Е. Мусакова)